

– Íme, újabb sír, melybe Thérón zárt be, s hol magányosabb vagyok, mint Szürakúzában. Ott meglátogatna apám, anyám, s könnyezve engesztelne Khaireasz, amit holtan is éreznék. Errefelé kit hívhatok barát-nak? Gonosz Tükhé, szárazon és vizen üldöztél, s nem teltél be sorscsapásaimmal! Először szerelmemet, Khaireaszt tetted gyilkosomná! Ki azelőtt egy szolgál-ra sem emelt kezét soha, halálosan belerúgott kedve-sébe! Azután sírablók kezébe adtál, a sírból tengerre vetettél, és a hullámoknál is félelmetesebb latrokra bízta. Hát ezért adtad világraszóló szépségemet, hogy a család Thérón meggazdagodjék? Ráadásul nem is a városban adtak el, ahol rabszolgavásárt szoktak tartani, hanem kinn, a pusztaságban. Félte, Tükhé, ha va-laki megpillant, bizonynal észreveszi előkelő volto-mat! Mint egy ládát, úgy rakoogatnak ide-oda! Még azt sem tudom, kiknek adtak tovább, görögöknek, barbárok-nak vagy újból kalózkoknak?

Míg bánatában kezével mellét verdeste, gyűrűjére pillantott, s Khaireaszra esett a tekintete. Gyöngéden megcsókolta, s így zokogott tovább:

– E pillanatban veszítettél el, Khaireasz! Hatalmas tenger választ el tetőled immár örökre! Mialatt az üres sírnál siratsz, gyászolsz, s halálom után is őrzöd tiszta-ságom, ma szolgasorba jutottam én, hitvesed, Her-mokratész lánya!

Így sírdogált, míg szépen, lassan elnyomta az álmom.

Leonasz lelkére kötötte Phókasznak, az intéző-nek, óvja a nőt, mint szeme fényét. Aztán még aznap este Miléoszba ment, hogy mihamarabb átadja a jó hírt urának. Remélte, a csodaszép szolgáló vigaszt hoz fájdalmára. Amint megérkezett, szobájá-ban hevert Dionüsziosz, kinek anyyira kedvét szegte a bánat, hogy, bár hiányolta a város, alig járt el otthon-ról, mintha még mellette volna felesége, lakosztályába zárkózva múltatta napjait. Ahogy meglátta Leonaszt, így sóhajtott:

– Szegény hitvesem halála óta ez az első éj, amikor jól aludtam. Álmomban ő jelent meg előttem, fensége-sebb s gyönyörűbb volt, mint valaha. Úgy éreztem, valóban velem van. Menyegzőnk napjának tetszett, midőn tengerparti birtokomról hoztam haza menyasz-szonyom, s közben te nászdalt énekeltél.

Leonasz félbeszakítván urát fölkiáltott:

– Ördögöd van, uram! Valóra válik álmod. Mit az éj-jel láttál, tőlem azt hallhatod!

Azzal így kezdte mondandóját:

– A minap egy kereskedő jött oda hozzám, s mese-

szép nőt kínált megvételre. A vámörök miatt távol a várostól, épp birtokod közelében horgonyozta le hajóját. Megegyeztem vele, kimentem a birtokra, hol megállapodtunk, adtam neki egy ezüstöt, s azzal meg is kötöttük az üzletet. Már csak törvényes jegyzékbe kell venni az új szolgálót.

Dionüsziosz örömmel fogadta a hírt a szépséges nőről (ugyanis roppant mód kedvelte a nőket), de azt már kelletlenül hallgatta, hogy rabszolga. Fejedelmi ember volt, ki szerte Ióniában kiemelkedett rangban s műveltségben, ezért méltatlannak tartotta, hogy nászágyát szolgálóval ossza meg. Mindegyre csak így kétkedett:

– Leónasz, ez lehetetlen! Minden szép test szabadnak született. Nem hallottad a költőtől, hogy a szép emberek az istenek gyermekei, s még inkább nemes ősök leszármazottai? Megtetszett neked a pusztaságban, mert hát a helybeli asszonyokkal vetetted egybe. De ha már megvásároltad, menj az agorára! Keresd Adrasztozt! Igen tapasztalt ügyvéd, ő majd elrendezi a bejegyzést.

Örvendett Leónasz, hogy kétkedik ura, tudniillik azt tervezte, váratlanul lepi meg. Azzal elindult, s bejárta Milétosz összes kikötőjét. Széltében-hosszában bebolyongta a várost, a pénzváltóknál is megfordult, de Thérónt sehol sem találta. Faggatta a kereskedőket, a hajósokat, azonban Thérórnak nyoma veszett, senki sem hallott felőle. Kétségbeesésében csónakba szállt, s a part mentén az öböl felé hajózott, onnan pedig a birtokra. De nem találhatta azt, ki már messzi tengere-

ken vitorlázott a távolban! Csüggedten, s nagy sokára tért vissza urához. Dionüsziosz látván szomorú pillanását, megkérdezte, mi lelte. Ekképpen felelt:

– Elvesztettem, uram, egy talentumodat.

Dionüsziosz így válaszolt:

– Ez az eset óvatosabbá tesz ezentúl. De mondd, mi történt? Csak nem szökött meg az új szolgáló?

– Nem ő – felelte –, hanem a kereskedő.

– Hát akkor olyan rabszolga-kereskedő volt, ki más szolgálóján adott túl, ezért kellett félreeső helyen megkötni az üzletet. Mit is mondott, honnan való a nő?

– Itáliából, Szübariszból. Úrnője féltékenységből adta el rabszolgának.

– Nézz utána, vannak-e szübariszi vendégek a városban! Ám a nőt hagyd a birtokon!

Leónasz búsan elsomfordált. Úgy látszott, balul sült el az ügy. Mindenesetre várt még a kellő pillanatra, amikor ráveheti urát, látogasson ki birtokára. Ezek után már csak a nő szépsége maradt egyetlen reménye.

II. A környékbeli asszonyok eközben fölkeresték Kallirhoét, s mintha úrnőjük lenne, nyomban kedveskedni kezdtek neki. Plangón, az intező felesége életrevaló teremtés volt, hamarjában így szólította meg a lányt:

– Gyermekeim, folyton-folyvást a tieidet keresed, de az ittenieket is családodnak tekintheted! Dionü-

sziosz urunk jóakarató, derék ember. Szerencsére az istenek kiváló házhoz vezettek, hol úgy érezheted magad, mintha otthon lennél. Szolgálókat is kapsz, s a hosszú tengeri út után lemoshatsz magadról minden port s iszapot.

Sehogyan sem akarta ezt Kallirhoé, de Plangón végül nagy ügyel-bajjal mégis a fürdőszobába vezette. Belépett a lány, bekenték olajjal, s gondosan le is törölték. Felöltözve az arcát találták gyönyörűnek, úgy tetszett, isteni arcot látnak, de levetkezve még csodálatra méltóbbnak mutatkozott. Bőre fehéren fénylett, már-már szikrázón tündökölt, s teste oly puha volt, attól félték, ujjaiuk érintése is súlyos sebet ejthet rajta. Halkan így susstorogtak egymás közt:

– Úrmönk híres volt szépségéről, de ennek a lánynak csupán a szolgálója lehetne!

Bántotta a dicséret Kallirhoét, már előre sejtette, mi vár rá. Miután megfürdették, a haját is megfésülték, tiszta ruhát hoztak neki. Erre ő kijelentette, nem illik ez rabszolgához, s így szólt:

– Szolgai khitónt adjatok nekem, hisz felettem álltok mindannyian!

Ekképpen dísztelen ruhába öltözött, ám ez is jól állt neki: káprázatos szépségétől a kopott ruha is ékesnek tűnt. Miután megebédelték, Plangón így biztatta:

– Jöjj Aphrodité szentélyébe, s könyörögj sorso-déért! Errefelé meg szokott jelenni az istennő, s nemcsak a környékbéliek, hanem a városból érkezők is áldoznak neki. Különösképp Dionüszioszt hallgatja

meg, ki sohasem mulasztja el, hogy betérjen templomába.

Azután az asszonyok mesélni kezdték az istennő feltűnéséről, s így szólt egyikük:

– Asszonyom, amikor Aphroditére emeled tekinteted, azt gondolhatod, képmásodat látod.

Ennek hallatán könnyekkel telt meg Kallirhoé szeme, s ezt mondogatta magában:

– Micsoda balszerencse! Ezen a vidéken is Aphrodité parancsol, ki oly sok veszedelembre kergetett. Ámde elmegek, hogy elé tárjam tengernyi panaszsom.

A szentély az országút mentén, a birtok közelében feküdt. Kallirhoé letérdelt Aphrodité elé, és lábát megérintve így szólt:

– Te mutattad meg nekem először Khaireaszt. Szép párt fontál egybe, de nem őrizted meg, hiába tiszteltünk téged! Ez volt az akaratod. De most csupán azért esedezem előtted, Khaireasz után ne tetszem meg senkinek!

Ám Aphrodité ezt a kérést is megtagadta, mert Erősz anyja ő, s már új nász terveit szövögette, melyet szintén nem kívánt oltalmazni. Kallirhoé, megszábadulván a kalóztoktól, s a tengertől, visszanyerte eredeti üdeségét. Csodálták is a helybéliek, ahogy napról napra egyre szépült.

III.

Időközben Leónasz végre kedvező alkalomra talált, s ily szavakat intézett Dionüszioszhoz:

– Uram, régen voltál tengerparti birtokon. Az ot-tani ügyek is igénylik jelenléted. Meg kellene nézned a nyájakat, a termést, és a betakarítás ideje is közeleg. Gyönyörködhetnél a pompás villában, mit parancsod-ra építettünk. A gyászt is könnyebben viselnéd ott, hisz a birtok örömei, gondjai elterelnék figyelmedet. S ha netalán egyik csordásod vagy juhászod óhajtod megjutalmazni, neki ajándékozhatod az új rabszolgá-nót.

Ez kedvére való volt Dionüsziosznak, és előre ki is tűzte az indulás napját. Parancsára a kocsihajtók elő-készítették a szekereket, a lovászok a lovakat, a hajó-sok a hajókat. Meghívta barátait, hogy együtt utazza-nak, s felszabadított rabszolgáinak sokasága követte őt. Dionüsziosz bizony természet szerint nagyvonalú, pompakedvelő ember volt. Amikor minden útra ké-szen állott, elrendelte, hogy a málhát és a szolgálkat tengeren szállítsák, a kocsik pedig akkor induljanak, amikor ő már előrement, gyászoló férfihez ugyanis nem illik nagy kíséret. Hajnalban, mielőtt észreve-hetnék, ötödmagával lóra szállt, s Leónasz is ott volt kísérői közt. Dionüsziosz tehát így lovagolt ki birto-kára.

Azon az éjjelen Kallirhoé álmában Aphroditét látta, s másnap elment, hogy újra könyörögjön az istennő-höz. Épp állt és imádkozott, amikor Dionüsziosz leug-

rott lováról, és belépett a szentélybe. Kallirhoé fölfí-gyelt léptei neszére, s egyszer csak felé fordult. Amint Dionüsziosz megpillantotta, fölkiáltott:

– Aphrodité, légy kegyes hozzám! S jelenésed le-gyen javamra!

Dionüsziosz már-már térdre borult, amikor Leónasz visszatartotta, és így intette:

– Uram, csak az új szolgáló. Ne zavartasd magad! Te, asszony, lépj urad elé!

Kallirhoé az úr szó hallatán lehajtotta fejét, s nyom-ban előtörtek könnyei: akkor látta meg, mit ér elvesz-tett szabadsága. Dionüsziosz megbökte Leónaszt és ekképpen dorgálta:

– Te istentelen, szentségtörő, hogy merészelsz úgy beszélni az istenekkel, mint az emberekkel? S honnan van bátorságod pénzen vett szolgálónak nevezni őt? Nem csoda, hogy köddé vált a kereskedő, ki eladta ne-ked. Nem hallottad még, hogy tanít bennünket Ho-mérosz? „Mert hisz az istenek is... sokféle alakban messze vidékről jött vándorként... vizsgálják, kik a döllyfősek és kik a jóraigyekvők.”⁴

Ám ekképpen szállt vele harcba Kallirhoé:

– Ne gúnyolódj! S ne nevez engem istennőnek, ki oly vigasztalan halandó vagyok.

Így szólott, s Dionüsziosznak úgy tetszett, istennő hangját hallja. Szavai daloltak, s lágyan pendültek, akár a lant húrjai. Dionüsziosz beleseregett. Zavará-

⁴ Homérosz: *Odüsszeia*. XVII. 485–487. (Devecseri Gábor fordítása.)

ban torkán akadt a szó, s máris szerelemre gyúlva vágatott birtokára.

Kevésvártatva megérkezett kísérete is a városból, s széleseben terjedt a történetek híre. Mindenki Aphrodité szentélyébe igyekezett, hogy láthassák a csodás nőt, de úgy tettek, mintha az istennőnek mutatnának be áldozatot. Kallirhoé szégyellte magát a sokaság előtt, s nem tudta, mitévő legyen. Idegen volt minden. A jól ismert Plangónt sem látta sehol, ki éppen ura fogadásánál tüsténkedett. Telt az idő, és senki nem tért vissza a birtokra: mindannyian elbűvölve Kallirhoé körül álltak. Amikor végre rájött Leónasz, mi történt, azonnal a szentélybe sietett, s hazavezette Kallirhoét. Abban a pillanatban világozássá vált, királynőnek születni kell: mint a méhkirálynőt, mindenki önként követte Kallirhoét, kitért a szépsége emelt úrnőjükké.

IV. Kallirhoé visszavonult szobájába. Dionüsziosz szívét azonban mélyen megsebezte a találkozás. Igyekezett elrejtetni a sérülést, minthogy művelt ember volt, és kiváltképpen törekedett a büntetlen életre. Nem akarta, hogy szolgái megvessék, vagy barátai éretlennek találják, ezért egész álló este tartotta magát. Úgy vélte, senki sem gyanít semmit, de hallgatása csak még jobban elárulta. Vett a lakomából egy szeletet, s így szólt:

– Vigyétek az új szolgálónak! De ne azt mondjátok, hogy „az úr” küldi, hanem „Dionüsziosz”!

A borozgatást oly hosszúra nyújtotta, amilyenre csak tudta, mert bizony érezte, nem fog tudni elaludni, inkább barátaival kívánt ébren maradni. Igen későre járt, amikor föloszlatta a szimpóziumot, de így sem jött álom a szemére. Gondolatai vissza-visszatértek Aphrodité templomába, s fölidézték magában mindent: az arcát, a hajját, amiképpen megfordult, ahogy ránézett, a hangját, az alakját, a szavait. Könnyei is perzselték szerelmes szívét.

Egyszerre tanúi lehettünk annak, ahogy az értelem és a szenvedély harcol egymással. Bár hatalmába kerítette a vágy, nemes férfiként ellenállt, s mintha hullámköböl emelkedne, hirtelen így szólt magában:

– Nem szégyelled magad, Dionüsziosz, méltóságban és hírnévben Iónia legkiválóbb embere, kit királyok, kormányzók és városok csodálnak, ifjúként szenvedsz? Egyszer láttad őt, és máris beleszeretél. Miközben gyászolsz, s még le sem csöndesítettted ségény feleséged halotti ármyait. Hát ezért jöttél a birtokra, hogy gyászruhában új nászt ünnepelj egy rabszolgánövél, aki talán másnak a szolgálója? Még törvényes jegyzéked sincs róla!

Ám Erósz versenyre kelt azzal, ki fontolgatta érzelmeit, és sértésnek vette mértéktelenségét. Ennél fogva még hevesebb vágyat gyújtott annak lelkében, ki bölcs akart lenni a szerelemben. Nem bírta tovább a magányos tusát, hívatta Leónaszt, aki gyanította, mi a hívás

oka, de úgy tett, mintha mit sem sejtene, s ijedten kérdezte:

– Miért vagy ébren, uram? Talán újra elfogott a bánat elhunyt hitvesed miatt?

Dionüsziosz így:

– Nagy bánat gyötör egy nő miatt, de nem a halott miatt. Jóindulatod és hűséged révén nincs titkom előtted: elpusztulok, Leónasz. Tőled ered a baj! Tüzet hoztál a házamba, vagy inkább a lelkembe! Rettenően zavar a nő rejtélyessége. Szép mesét találtál ki egy kereskedőről, kit nem is ismersz, nem tudod honnan jött, s azt sem, hová ment. Ki az, akinek királyok kincseivel felérő szépség volt birtokában, s a pusztaságban egy talentumért eladta? Mely daimón vezetett félre? Jöjj! Idézd emlékezetedbe, mi történt! Kit láttál? Kivel beszélteél? Az igazat mondd! Ugye nem láttál semmiféle hajót?

– Nem láttam, uram, csak hallottam róla.

– Gondoltam, hogy így volt. Nimfa vagy Néreiszbukkant föl a tengerből. Néhanapján az isteneket is megragadja a végzet hatalma, s arra kényszeríti őket, hogy emberekkel lépjenek kapcsolatba. Ekképpen szokták mesélni a költők s az írók.

Dionüsziosz örömmel merült el efféle gondolatokban, és könnyen az emberek társaságánál fennköltebb körökbe emelte a nőt. Leónasz ura kedvében akart járni, és ily tanácsot adott:

– Ne fürkészd, uram, ki ő! Ha óhajtod, eléd vezetem. Ne búslakodj tovább, s ne eméssz magad azzal, hogy zátonyra futottál a szerelemben.

Dionüsziosz így válaszolt:

– Nem tehetem, míg nem tudom, ki ő és honnan való. Reggel megtudakoljuk tőle az igazságot. Nem ide hívom, nehogy gyanút keltsünk benne, hanem oda, hol először pillantottam meg: legyen Aphrodité szentélyében találkozásunk.

Vígy döntött, és másnap fölkerelkedett a templomba barátaival, felszabadított rabszolgáival s legmegbízhatóbb embereivel, kiket tanúkként vitt magával. Gondosan öltözött fel, s szokatlanul fölkesztette magát, mivel a nővel készült találkozni, kit szeretett. Természet szerint magas, szép termetű férfi volt, kinek megjelenése méltóságteljesnek mondható. Leónasz maga mellé vette Plangónt s Kallirhoé néhány szolgálóját, majd elé lépett, és ekképpen szólt:

– Dionüsziosz igen törvénytisztelő, becsületes ember. Asszony, jöjj a templomba, és tárd föl az igazságot magadról, ki vagy valójában. Minden törvényes segítségre számíthatsz, de igazat szólj, semmit se tartsd titokban! Az őszinteség csak jóindulatot ébreszthet irántad.

Nehéz szívvel indult el Kallirhoé, egyedül az töltötte el bizalommal, hogy találkozásuk a szentélyben lesz. Amikor megjelent, mindenki ámult-bámult. Dionüsziosz megbabonázva hallgatott, hosszú ideig maradt csendben, s alig-alig tudta szóra nyitni ajkát:

– Asszonyom, te mindent tudsz rólam. Dionüsziosz vagyok, Milétosz és csaknem egész Iónia első embere, istenfélelemről és emberszeretetről ismernek. Úgy helyénvaló, hogy te is fölfedd kiléted. Akik pénz-zé tettek, azt állították, Szübariszból származol, és féltékenységből úrmód rabszolgának adott el.

Kallirhoé elpirult, fejét lehajtotta, s szelíden ily választ adott:

– Engem most adtak el először. Szübariszt nem látam soha.

Dionüsziosz Leónászra nézve így suttogta:

– Mondtam neked, hogy nem szolgál. S úgy vélem, nemes család leánya.

– Asszonyom, árulj el mindent magadról, először is a nevedet!

– Kallirhoé – mondta.

Már a név is elbűvölte Dionüszioszt. Ezután azonban elhallgatott. Dionüsziosz kitartóan kérdezgette tovább, s végül Kallirhoé így felelt:

– Ó, uram, kérlek, hadd hallgassak sorsomról, mely kezdetben álom és mese volt. De mi lett belőlem? Szolgál, s idegen.

Így könyörgött, próbálta elrejteni fájdalmát, de arcan csak folytak könnyei. Sírásra fakasztotta Dionüszioszt is, s mindenkit, ki körülötte állt. Úgy tűnt, még maga Aphrodité is elszomorodott. Dionüsziosz egyre kíváncsibban kérdezősködött tovább.

– Egyetlen szívességet kérek tőled, Kallirhoé, szólj magadról! Nem idegennel beszélsz, hisz jellembeli ro-

konság is létezik. Semmiképp se félj, akkor se, ha szörnyű bűnt követtél el.

Főlháborodott ezen Kallirhoé, és így tiltakozott:

– Ne sérteless! Tudom, gonosztett nem szárad lekemen. Múltam tiszteletreméltóbb jelen sorsomnál, de nem kívánok dicsekvőnek látszani, s idegeneknek hazugnak tetsző történeteket mesélni. Pillanatnyi helyzetem nem tanúsítja korábbi életem.

Elcsodálkozott Dionüsziosz a nő büszke szellemén, és ekképpen felelt:

– Megértem azt is, ha nem beszélsz, de kérlek, szólj mégis! Annyira nagyszerűt nem mondhatasz magadról, mint ami a szemünk előtt van. Nincs történet, mely oly ragyogó, mint te magad!

Erre nagy nehezen elkezdett magáról beszélni:

– Hermokratésznek, a szürakúzabeli hadvezérnek vagyok a lánya. Miután hirtelen esés következében elvesztettem eszméletem, apám s anyám fényűzően temettek el. Sírablók fölnyitották a kriptát, hol élve találtak, idehoztak, s Thérón egy elhagyatott helyen átadott Leónásznak.

Mindent elmondott, csupán Khaireaszról hallgatott:

– Kérlek téged, Dionüsziosz, ki művelt, görög férfi vagy, és emberségéről híres városból származol, ne légy a sírablókhöz hasonló, ne fossz meg hazámtól és családomtól! Csekélység neked, gazdag embernek elengedni egy szolgálot. Nem vesztet el pénzedet, ha visszaadsz apámnak. Hermokratész nem hálátlan.

Mindannyian szeretjük és csodáljuk Alkinooszt⁵, amiért az oltalomkérőt hazájába visszajuttatta. Én előttem esedezem oltalomért. Ments meg engem, ki árva és fogoly vagyok. Ám ha nem élhetek nemes születésem szerint, akkor inkább szabad emberként halok meg.

Ahogy Dionüsziosz ezt meghallotta, könnybe lábadt a szeme, látszólag Kallirhoé miatt, valójában saját maga miatt. Úgy érezte, romba dőltek álmai. Mindenesetre ekképpen felelt:

– Bizzál, Kallirhoé, s légy bátor lélekkel! Aphroditét hívom tanúul. Nem csalatkozol abban, mit kértél. Addig is inkább úrnőhöz, mint szolgálóhoz illő gondoskodásban lesz részed.

VI. Kallirhoé elsietett, s meg volt győződve arról, semmit sem kell akarata ellenére elszenvednie. Dionüsziosz viszont lesújtva indult haza. Egyedül Leónaszt hívatta, s így panaszkodott:

– Mindenben balszerencsés vagyok. Erősz gyűlöl engem. Eltemettem hitvesem, az új szolgálólány mellé. Előle, kiről azt reméltem, Aphrodité ajándéka, s magamban úgy képzeltem, Menelaosznál is boldogabb leszek. Nem hiszem, hogy a spártai Helené gyönyörűbb volt, mint Kallirhoé. Mily ígézőek szavai! Vé-

⁵ A phaiákok királya, aki Odüsszeusz vendégül látta, és gondoskodott hazatéréséről (Od. VI. 13.).

gem van! Azon a napon, melyen Kallirhoé Milétoszból távozik, én az életből távozem!

Erre Leónasz fölkiáltott:

– Ne, uram, ne átkozódj magad ellen! Hisz úr vagy, s hatalmad van fölötte, hogy akarva, nem akarva azt tegye, amit parancsolsz. Elvégre egy talentumért megvettem őt.

– Megvetted, te nyomorult, a nemes születésűt? Nem hallottál még Hermokratésről, Szicília legnagobb hadvezérééről, kit a perzsa király csodál, tisztel, minden évben ajándékokkal kedveskedik neki, miután tengeri ütközetben legyőzte az athénieket, a perzsa hírhedt ellenségeit? Uralkodjam egy szabad ember fölött? Én, Dionüsziosz, aki önuralmamról vagyok híres, akarata ellenére önkényeskedjem egy nővel, ki-vel a rabló Thérón sem viselkedett arcátlanul?

Ekképpen igazította helyre Leónaszt, de nem mondott le arról, hogy megnyerje Kallirhoét. Erősz ugyanis is bizakodó természetű, s Dionüsziosz is remélte, gondoskodás útján elérni vágyát. Azzal hívatta Plangónt, és így szólt:

– Számtalanszor tanúsítottad már hűségedet. Ez alkalommal legnagyobb és legértékesebb kincsemet, az új szolgálólányt bízom rád. Semmiben se szenvedjen hiányt, hanem fényűzően s bőségesen kapjon meg mindent. Tekintsd úrnődnék, gondoskodj róla, tiszteld, és kedveltes meg engem vele! Gyakran dicsérd! Tudod, mit kell ilyenkor mondani. S vigyázz, úrnak ne nevezz előtте!

Plangón értette az utasítást, hiszen természet szerint leleményes volt. Titokban már a feladatra irányította figyelmét, és gyorsan hozzá is látott. Lépten-nyomon Kallirhoéval töltötte idejét, de nem árulta el, hogy parancsra teszi ezt, jóindulatot mutatott felé, s tanácsadójaként igyekezett elnyerni bizalmát.

VII. Különös eset történt egy nap. Dionüsziosz mind tovább időzött vidéki birtokán, egyszer ilyen, máskor olyan ürüggel maradt még. Valójában nem tudta hátrahagyni Kallirhoét, de magával vinni sem merészelte. Ha meglátnák – gondolta –, azon nyomban világgá kürtölnék szépségét, s mindenütt meghódítaná Ióni-otléte alatt sokat fáradozott a birtok irányításában, és egy ízben szemrehányást tett intézőjének, Phókasz-nak, ám a feddés csak két-három szóból állt. Plangón azonban ebben a helyzetben tüstént fölismerte a kellő alkalmat: haját tépve, ijedten rohant Kallirhoéhoz, s térdét átölelve, így esedezett hozzá:

– Kérlek, úrnóm, ments meg minket! Dionüsziosz megharagudott uramra. Tudod, amennyire emberszerető, oly mogorva természetű is. Senki más nem menthet meg minket, csak te! Meglátod, Dionüsziosz szívesen teljesíti legelső kérésed.

Kallirhoé vonakodott, csak hogy Plangón oly kitar-

tóan kérte, nem tudott ellentmondani. Korábbi jótettei miatt lekötelve érezte magát, s hogy ne tűnjön hálátlannak, ekképpen felelt:

– Én is csupán szolgáló vagyok, nem szólhatok. De ha úgy gondolod, hogy segítségetekre lehetek, kész vagyok veletek együtt könyörögni. Járjunk hát szerencsével!

Amikor megérkeztek, Plangón fölszólította a kapuknál őrködő szolgákat, jelentsék uruknak: itt van Kallirhoé. Dionüsziosz bánattól gyötörtlen feküdt, s már már teste is sorvadozott. Amint meghallotta, hogy Kallirhoé ott van, elnémult. A váratlan hír hallatán szemére kód borult. Keservesen szedte össze magát, s így szólt:

– Jöjjön bel!

Kallirhoé lehajtott fejjel lépett be, mélyen elpirult, és nagy nehezen így szólalt föl:

– Hálával tartozom Plangónnak, mert úgy szeret, mintha lánya volnék. Uram, kérek, ne neheztesd férjére, hanem bocsáss meg neki!

Még szólni kívánt, de hangja elcsuklott. Dionüsziosz azonban átlátott Plangón tervén, és a következőképpen válaszolt:

– Haragszom, és senki sem tartóztathatna vissza attól, hogy szörnyű tetteik miatt elpusztítsam Plangónt és Phókaszt. De kérésedre örömmel bocsátok meg nekik. Ne feledjétek: Kallirhoé mentett meg benneteket!

Plangón térdre borult ura előtt, ellenben Dionüsziosz így figyelmeztette:

– Kallirhoé előtt térdelejték le, hiszen ő mentett meg titeket.

Amikor Plangón látta, mennyire örvend Kallirhoé Dionüsziosz elnézésének, így szólt:

– Hálánkat te fejezd ki Dionüsziosz előtt!

Azzal hirtelen kissé előre lökte a lányt, Kallirhoé pedig véletlenül megbotlott, s épp Dionüsziosz jobbja-ra esett, aki, mintha méltatlannak tartaná, hogy csak a kezét nyújtsa, magához ölelte, s gyöngéden megcsókolta. Azután nyomban el is engedte, nehogy gyanakodni kezdjen.

VIII.

A nők hamarosan távoztak, de a csók méregként járta át Dionüsziosz lelkét. Nem látott, nem hallott, mindenfelől ostromolta Erósz. Sehoggy sem talált gyógyírt a szerelmre. Tudta, Kallirhoét ajándékokkal nem lehet meghódítani, mert büszke természetű. Fenyegetőzéssel és erőszakkal sem ér célba, meg volt győződve arról, inkább a halált választaná, minthogy elszenvedje a gyalázatot. Plangónt tekintette egyetlen segítségének, hívatta is őt, és így szólt:

– Jól irányítottad az első hadműveletet, hálás vagyok a csókért, ami vagy elpusztít, vagy megment. S velem szövetségre lépve, találd ki – mint nő a nő –, miképpen győzhetnéd meg Kallirhoét! Tudd meg, szabadságod lesz jutalmad! Ám bizonyos vagyok afelől,

Dionüsziosz élete tulajdon szabadságodnál is becsebbb tenéked.

Ily parancsot adott Plangónnak, ki minden tapasztalatát és ügyességét bevetette, de Kallirhoé legyőzhetetlennek bizonyult: testestül-lelkestül hű maradt Khairéaszhoz. Tükhé azonban cselvetéssel tiporta le, hisz ő az egyetlen istennő, aki ellen emberi gondolkodás hatástalan, azonfelül győzelemre vágó istenség ő, kinek semmi sem lehetetlen. Így váratlan és szinte hihetetlen irányba fordította az eseményeket. Érdemes meghallgatni, mi történt.

Tükhé a lány hűsége ellen mesterkedett. A menyegző után Khairasz és Kallirhoé egymás iránti kölcsönös vágya gyümölcsözővé tette első szerelmes együtt-létüket. Kallirhoé kevéssel az esés előtt, áldott állapotba került. A veszélyek és a nyomorúságos hányattatások miatt azonban nem vette észre, hogy gyermeket vár. A harmadik hónap kezdődött, s már a hasa is kezdett domborodni. Plangón – tapasztalt léven női dolgokban – fürdéskor rögtön észrevette, de az ott lévő szolgák miatt hallgatott. Estefelé, mikor minden elcsendesedett, leült mellé, és így szólott:

– Tudod, gyermekem, áldott állapotban vagy. Kallirhoé zokogásban tört ki, s haját tépve jajveszé-kelt:

– Tükhé, még tovább tetézed balsorsom, szolgál-gyermekek hozzak világra?

Hasát ütögetve így folytatta:

– Szerencsétlen gyermek, mielőtt megszülettél, már

2. KÖNYV ∞

voltál sírveremben s rablók fogságában. Milyen élet vár terád? Milyen remények közt foglak ölemben hordani, te árva, hontalan, s szolgál? Születésed előtt a halált is megtapasztaltad már!

Plangón tartotta kezét vissza, s följájlotta, másnapra előkészít egy könnyebb megoldást.

IX. Amikor mindketten magukban maradtak, külön-külön végiggondolták az új helyzetet. Plangón így tervezgetett:

– Eljött a megfelelő alkalom. Teljesülhet urunk szerelme. Szószólónk a hasában növekvő gyermek, melyben megtaláltad a meggyőzés zálogát. A nő szemérmességét legyőzi az anya gyöngéd szeretete.

És kieszelt egy csalafinta tervet. Kallirhoé viszont elakarta pusztítani a gyermeket, s ezt fontolgatta magában:

– Szolgaként hozzam világra Hermokratész unokáját? Szüljek egy gyermeket, kinek senki sem ismeri az apját? Irigyeim azt mondják majd: „Kallirhoé gyermeke a rablóbandában fogant.” Elég, ha engem üldöz a sors. Nincs értelme, gyermekem, hogy ily nyomorult életre jöjj világra, ami elől menekülnöd kell, akkor is, ha megszületsz. Távozz szabadon, mielőtt a baj megérint. Bárcsak semmit sem hallanál abból, mit anyádról híresztelnek!

A következő pillanatban, amint szánalom fogta el

„Szolgaként hozzam világra Hermokratész unokáját?”

születendő gyermeke iránt, meggondolta magát, s így szólt:

– Meg akard gyilkolni magzatod? Te istentelen, megőrültél? Medejai gondolatokat forgatsz a fejedben? De a szkítha nőnél is vadabb vagy, mert neki gyűlöletes férje volt. Te viszont Khaireasz gyermekét készülőd elpusztítani, s a híres nász egyetlen emlékét sem kívánod hátrahagyni. És ha fiú lenne? És ha az apjára hasonlítana? S ha nálam boldogabb lenne? Az anyja ölné meg a gyermeket, ki a sírból és a rablók kezéből is megmenekült? Hány istennek és királynak a fiairól hallottunk, kik szolgaságban születtek, és felnőve visszaszerették atyáik hírnevét? Zétosz, Amphion és Kürosz? Gyermekem, majd Szcíliába hajózol, megkeresed apádat, nagyapádat, s elmondod nekik, mi történt velem. Onnan flotta érkezik majd segítségemre. Gyermekem, te vezéreled egymáshoz szüleidet.

Ekképpen vívódott egész éjjel, s közben rövid időre álomba merült. Khaireasz képmása jelent meg előtte, épp olyan volt, mint mikor élt: „szép szeme, hangja és nagy termete is; testét ugyanolyan ruha fődte”.⁶ Ahogy ott állt, így szólt:

– Hitvesem, rád bízom fiunkat!

Még szólt volna, ám Kallirhoé föluggrott álmából, hogy átölelje Khaireászt. Mindenesetre úgy vélte, férje tanácsot adott, ennél fogva elhatározta: fölneveli gyermekét.

⁶ Homérosz: *Iliász*. XXIII. 66–67. (Devecseri Gábor fordítása.)

Másnap, ahogy megérkezett Plangón, feltárta előtte, milyen döntésre jutott. Plangón nem képtelen, s ekképpen fűzte a szót:

– Asszonyom, nem nevelheted fel gyermeked nálunk: urunk szerelmes beléd. Az irántad érzett tisztelete és mértékletessége miatt akaratom ellenére nem fog kényszeríteni, de féltékenysége miatt nem viseli el, hogy itt neveld föl gyermeked. Sértve érezné magát, hogy a távollévő után sóvárogsz, s őt, aki itt van, észre sem veszed. Úgy látom, jobb, ha a gyermek születése előtt hal meg, mint utána. Ily módon hiába való szülési fájdalomtól és egy gyümölcsstelen terhességtől kíméled meg magad. Kedvellek, ezért igazán jó tanácsot kívánok adni neked.

Kallirhoé nehéz szívvel hallgatta, s térdre hullva könyörgött, segítsen kitalálni, miképpen hozhatja világra gyermekét. Plangón több alkalommal visszautasította, s két-három napig halogatta a választ. Amint egyre szánandóbban kérlelte, s nőtön-nőt befolyása a lány felett, megeskette, senkinek sem árulja el a történetét. Aztán összehúzta szemöldökét, s kezét dörzsölgetve így szólt:

– Asszonyom, a nagy célokat nagy tettekkel szokták elérni. Jóindulattal viseltem irántad, ezért elárulom uramat. Tudd meg, két út közül kell választanod: vagy mindenképpen kioltod gyermeked életét, vagy fiad a leggazdagabb ión és a legragyogóbb ház örököse lesz, s

téged, az anyját, boldoggá fog tenni. Döntsd el, melyiket óhajtod.

Ekképpen felelt:

– Ki oly ostoba, hogy a gyermekgyilkosságot választja a boldogsággal szemben? Azt hiszem, lehetetlen és fölfoghatatlan, amit mondasz. Kérlek, fejtsd ki világosabban!

Plangón mindenekelőtt megkérdezte:

2 2 **Ű** gondl sz ne nyi i ője vagy ál aptos?

– Két hónapja – mondta.

– Az idő nekünk kedvez. Feltüntetheted úgy, mintha hét hónapra Dionüsziosz gyermekének adnál életet.

Erre fölsikoltott Kallirhoé:

– Inkább elpusztítom!

Plangón gúnyolódva így felelt:

– Asszonyom, igazad van! Öld csak meg a gyermeket! Így fogunk cselekedni. Vesztélytelenebb is, mint becsapni az urat. De felejtsd el nemes születésed minden emlékét, s ne reménykedj többé a hazatérésben! Alkalmazkodj jelen sorsodhoz, és légy valóban rabszolgá!

Kallirhoé Plangón tanácsaiban semmire sem gyakodott, nemes származású, fiatal lány volt, ki nem ismerte a szolgai fufangokat. Minél inkább a halált siettetette Plangón, Kallirhoé annál jobban szánta születendő gyermekét, és így könyörgött:

– Adj időt, hogy átgondoljam! Választanom kell: a becületem vagy a gyermekem. S mindkettő sokat ér nekem.

Plangón helyeselte, hogy nem dönt elhamarkodottan:

– A döntés így is, úgy is érthető: egyik oldalon a hitvesi hűség, másikon az anyai szeretet. De nincs időnk halogatásra, legkésőbb holnap választanod kell, mielőtt állapotod láthatóvá válik.

Ebben maradtak, s elváltak egymástól.

XI. Kallirhoé fölment a felső szintre, s bezárkózott szobájába. Maga elé tartotta Khaireasz képét, és így tűnődött magában:

– Látod, háрман vagyunk, férj, feleség és gyermek. Tanácskozzunk együtt, mi lenne számunkra a legjobb. Először elmondom vágyamat. Egyedül Khaireasz hitveseként kívánok meghalni. Drágább ez nekem, mint a szüleim, a hazám és a gyermekem, nem megtapasztalni másik férjet. Gyermekem, te mit választanál magadnak? Méreg általi halált, mielőtt meglátnád a napfényt, anyáddal száműzetést, hol talán a sírt is megtagadnák tőlünk? Vagy az életet és két apát, az egyik Szicília, a másik Iónia első embere? Amikor fölcseperedsz, szüleidről könnyen felismernek. Tudom, mikor világra jössz, ugyanolyan leszel, mint apád. Miletoszi háromevezősön, ragyogóan hajózol Szürakúzába, s Hermokratész örömmel fogad téged, unokáját, ki már hadvezér lehet. Gyermekem, ellenem szavazol, és nem hagyod, hogy meghaljunk. Hallgassuk meg